

UTKAST 29.4.2024

REGERINGENS PROPOSITION TILL RIKSDAGEN MED FÖRSLAG TILL LAGAR OM ÄNDRING AV LIVSMEDELS-MARKNADSLAGEN, IKRAFTTRÄDANDEBESTÄMMELSSEN I EN LAG OM ÄNDRING AV LIVSMEDELSMARKNADS-LAGEN SAMT 39 § I KONKURRENSLAGEN

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att livsmedelsmarknadslagen och 39 § i konkurrenslagen ändras.

Syftet med propositionen är att främja en fungerande livsmedelsmarknad genom att förbättra livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få information.

Genom propositionen genomförs målet enligt avsnitt 6.6 i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering (Ett starkt och engagerat Finland) att utveckla primärproducentens ställning och balansen inom hela livsmedelskedjan i en rättvisare riktning på det sätt som beskrivs i slutrapporten från den parlamentariska gruppen för bedömning av jordbrukets resultat- och utvecklingsutsikter. I den ovannämnda slutrapporten föreslås det bland annat att livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få information utvidgas så att ombudsmannen i större utsträckning än för närvarande har rätt att få information som hänför sig till utredning av marknadens funktion eller till marknadsförhållandena på ett mer allmänt plan på ett sådant sätt att samarbetet kring analysen av information hos livsmedelsmarknadsombudsmannen och Konkurrens- och konsumentverket intensifieras.

I propositionen föreslås också vissa ändringar som i samband med genomförandet av livsmedelsmarknadslagen visat sig vara behövliga. Dessa gäller i synnerhet precisering av bestämmelserna om annullering av order och vissa förbjudna betalningar. Dessutom föreslås en precisering av ikraftträdandebestämmelsen i en tidigare lag om ändring av livsmedelsmarknadslagen.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Punkt 6.6. i [regeringsprogrammet](#) för statsminister Petteri Orpos regering lyder: ”Regeringen ställer sig bakom slutrapporten från den parlamentariska gruppen för bedömning av jordbrukets resultat- och utvecklingsutsikter och inleder omedelbara åtgärder för att genomföra gruppens förslag, så att primärproducentens ställning och balansen inom hela livsmedelskedjan utvecklas i en rättvisare riktning. De mest centrala åtgärderna är att se över och ändra livsmedelsmarknadslagen, konkurrenslagen och upphandlingslagen och att förbättra livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få information. Primärproducenternas förhandlingsposition ska förbättras genom att statistik som beskriver kostnaderna i de olika delarna av livsmedelskedjan görs allmänt tillgänglig och genom att införandet av kostnadsindex mellan parterna i enlighet med livsmedelsmarknadsombudsmannens förslag främjas utan att avtalsfriheten kränks.”

Enligt punkt 4.1 i [slutrapporten från den parlamentariska gruppen för bedömning av jordbrukets resultat- och utvecklingsutsikter](#) (nedan kallad *Maka-rapporten*) som det hänvisas till i regeringsprogrammet inrättas i början av regeringens programperiod lagberedningsprojekt för en omfattande granskning av livsmedelsmarknadslagen, konkurrenslagen och upphandlingslagen för att förbättra livsmedelskedjans funktion och stärka primärproduktionens ställning inom delområdet för varje lag. I Maka-rapporten fästs särskild uppmärksamhet vid att säkerställa den informationsgång som förutsätts för den bevakning av marknaden som ingår i ombudsmannens uppgifter och vid att skapa ett tätare samarbete med Konkurrens- och konsumentverkets konsekvensbedömningsenhet för att möjliggöra kontinuerlig bevakning. I Maka-rapporten föreslås bland annat att livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få information utvidgas så att ombudsmannen i större utsträckning än för närvarande har rätt att få information som hänför sig till utredning av marknads funktion eller till marknadsförhållandena på ett mer allmänt plan på ett sådant sätt att samarbetet kring analysen av information hos livsmedelsmarknadsombudsmannen och Konkurrens- och konsumentverket intensifieras.

Riksdagen har gett sitt [svar](#) (RSv 267/2022 rd – RP 283/2022 rd) där riksdagen förutsätter att statsrådet bereder en proposition om ändring av konkurrens- och livsmedelsmarknadslagstiftningen så att förändringar på marknaden bättre kunde förmedlas vidare i livsmedelskedjan till exempel genom ett kostnadsindex och kortare prissättningsperioder. Därtill förutsätter riksdagen att statsrådet utreder metoder för att förbättra tillgången till uppgifter om livsmedelsmarknaden och bereder behövliga lagändringar om insamling och behandling av uppgifter. Propositionerna om detta ska lämnas till riksdagen före utgången av 2024.

Europeiska kommissionen har i samband med notifieringen av det nationella genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/633 om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan, nedan *direktivet om otillbörliga handelsmetoder* fäst uppmärksamhet vid bestämmelserna i livsmedelsmarknadslagen om annullering av order och vissa förbjudna betalningar. Enligt kommissionen fyller dessa bestämmelser inte till alla delar kraven i direktivet om otillbörliga handelsmetoder och de ska därför preciseras.

Därtill har det i tillämpningen av livsmedelsmarknadslagen konstaterats ett behov av att precisera ikraftträdandebestämmelsen för bestämmelserna som berörs av föregående lagändring.

1.2 Beredning

Jord- och skogsbruksministeriet tillsatte den 20 oktober 2023 ett projekt ([MMM040:00/2023](#)), vars uppdrag är att bedöma lagstiftningsbehovet i synnerhet för att säkerställa livsmedelsmarknadsombudsmannens tillgång till information och bereda en regeringsproposition i anslutning till detta så att den presenteras för riksdagen hösten 2024. Projektet genomförs vid jord- och skogsbruksministeriet som tjänsteuppdrag. I projektet kan andra eventuella behov av reglering som hör samman med ärendet beaktas inom ramarna för tillgängliga resurser och tidtabellen. Denna proposition är baserad på den första fasen i lagstiftningsprojektet i fråga.

Andra ändringsbehov som hör samman med regeringsprogrammet, Maka-rapporten och riksdagens uttalanden om livsmedelsmarknadslagen granskas i projektets andra fas. Då bereds nödvändiga åtgärder och eventuella ändringar i livsmedelsmarknadslagen som är relaterade till dem med beaktande av riktlinjerna för ärendet. Riktlinjerna dras upp i den styrgrupp som tillsattes den 30 oktober 2023 (Styrgrupp för att främja genomförandet av åtgärderna i strategin för den inhemska livsmedelsproduktionen och tillväxtprogrammet för livsmedelsproduktion, [MMM042:00/2023](#)). Arbets- och näringsministeriet granskar [utvecklingsbehoven inom den offentliga upphandlingen](#).

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Uppgiftsskyldighet

I 13 § i livsmedelsmarknadslagen finns bestämmelser om livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få uppgifter från näringsidkarna och i 13 b § om livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få uppgifter från andra myndigheter.

Enligt 13 § i livsmedelsmarknadslagen är en näringsidkare trots sekretessbestämmelserna skyldig att på begäran avgiftsfritt lämna livsmedelsmarknadsombudsmannen eller en tjänsteman som är anställd vid ombudsmannens byrå de uppgifter och handlingar som är nödvändiga för att säkerställa iakttagandet av de krav och förbud som avses i denna lag och som enligt 7 § omfattas av livsmedelsmarknadsombudsmannens tillsyn.

Enligt 13 b § i livsmedelsmarknadslagen har livsmedelsmarknadsombudsmannen och en tjänsteman som är anställd vid ombudsmannens byrå trots sekretessbestämmelserna rätt att av de myndigheter som avses i 2 mom. och av andra som sköter offentliga uppdrag avgiftsfritt få uppgifter som är nödvändiga för att det ska kunna utredas om en överträdelse som avses i 2 a–2 h, 3 eller 4 § har ägt rum eller äger rum.

Regleringen av livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt till information har uppmärksamats i hänvisningen till Maka-rapportens punkt 4.1 i punkt 6.6 i regeringsprogrammet och i uttalanden av riksdagen. Enligt Maka-rapporten har problemet i synnerhet ansetts vara att livsmedelsmarknadsombudsmannen har en sämre rätt att få information om livsmedelskedjan än Konkurrens- och konsumentverket (KKV). Ombudsmannen har med stöd av livsmedelsmarknadslagen för tillfället endast rätt att få tillgång till de uppgifter och handlingar som är nödvändiga för att säkerställa att de krav och förbud som omfattas av livsmedelsombudsmannens tillsyn iakttas. Aktörerna är inte förpliktade att ge ombudsmannen uppgifter som på ett allmänt plan gäller marknadens funktion eller utredning av marknadsförhållandena. För att möjliggöra en kontinuerlig och förebyggande tillsyn borde en omfattande utvidgning av rätten till uppgifter göras, så att den till exempel når samma nivå som Konkurrens- och konsumentverkets rätt, och också så att den är oberoende av den rättsliga ställningen för upphandlande aktörer. Ombudsmannen ska

således till exempel få uppgifter om aktörernas inköps- och försäljningspriser, inköps- och försäljningsvolymerna och om kostnadsstrukturen. Med dessa uppgifter är det möjligt för ombudsmannen att på eget initiativ utreda till exempel hur private label-, inhemska varumärkes- eller importprodukter prissätts för en motsvarande produktgrupp och hur vinsterna från dem fördelas mellan olika aktörer.

I samma punkt i Maka-rapporten konstateras om resurserna och samarbetet med Konkurrens- och konsumentverket att resurserna för ombudsmannens byrå ska motsvara kraven på verksamheten. Ombudsmannens byrå ska också ha möjlighet att skaffa de tjänster som byrån behöver för analys av material, i fall att byråns egna resurser inte är tillräckliga för analysen. En väsentlig del av resursfrågan är ett tätare samarbete med Konkurrens- och konsumentverkets konsekvensbedömningsenhet för att möjliggöra en kontinuerlig tillsyn. Detta ökar möjligheterna att realisera synergier mellan ombudsmannens och Konkurrens- och konsumentverkets verksamhet och nyttan av dem. Livsmedelsombudsmannens rätt till uppgifter ska ökas genom en ändring av livsmedelsmarknadslagen. Resurserna för ombudsmannens byrå dimensioneras så att de motsvarar kraven på verksamheten. Ombudsmannens byrå ökar samarbetet med Konkurrens- och konsumentverkets konsekvensbedömningsenhet i fråga om kontinuerlig analys av uppgifter och övrig verksamhet.

Således ska nämnda 13 § i livsmedelsmarknadslagen ändras så att rätten till uppgifter också gäller uppgifter som anknyter till livsmedelsmarknadsombudsmannens uppgifter enligt 5 §, att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden och förhindra praxis som strider mot god affärsed. På detta sätt säkerställs att livsmedelsmarknadsombudsmannen har möjlighet att få uppgifter om livsmedelshandeln och om avtal inom den samt om avtal i anslutning till förfaranden också i sådana situationer som inte omfattas av ombudsmannens tillsynsuppgifter eller vid misstanke om överträdelse av de krav och förbud som avses i lagen.

Därtill ska 13 § ändras så att den också omfattar rätt till uppgifter från upphandlande enheter. Detta gör det möjligt för livsmedelsmarknadsombudsmannen att också övervaka livsmedelshandel som sker genom offentligt upphandling.

På motsvarande sätt ska tidigare nämnda 13 b § i livsmedelsmarknadslagen om informationsutbytet mellan myndigheter ändras så att livsmedelsmarknadsombudsmannen har möjlighet att få uppgifter från Konkurrens- och konsumentverket också i ärenden som inte direkt omfattas av ombudsmannens tillsyn utan anknyter till ovan konstaterade bevakning av marknaden.

I 39 § i konkurrenslagen (948/2011) finns bestämmelser om Konkurrens- och konsumentverkets rätt att på eget initiativ lämna ut uppgifter till de myndigheter som räknas upp i bestämmelsen. Livsmedelsmarknadsombudsmannen nämns inte i bestämmelsen. För att säkerställa det ovan nämnda informationsutbytet är det motiverat att till 39 § foga livsmedelsmarknadsombudsmannen och dennes behov av rätt till information.

Lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (*informationshanteringslagen*), som bland annat reglerar överlämnade av myndighetsuppgifter via tekniskt gränssnitt och elektronisk förbindelse är lämplig som allmän lag för informationsutbytet mellan myndigheterna. Bestämmelserna i lagen förutsätter att den mottagande myndigheten har en i lagen stadgad rätt att få informationen. I ovan konstaterade föreslagna ändringar regleras denna rätt för livsmedelsmarknadsombudsmannen.

2.2 Övriga ändringsbehov

Det är därtill motiverat att ändra livsmedelsmarknadslagen enligt de behov som framkommit i samband med notifieringen av de bestämmelser i den som gäller direktivet om otillbörliga handelsmetoder. Europeiska kommissionen har fäst uppmärksamhet vid 2 b § i livsmedelsmarknadslagen som innehåller förutsättningar för annullering av produkter, och 2 d § som innehåller bestämmelser om vissa förbjudna betalningar.

Enligt nämnda 2 b § får köparen inte tillämpa ett villkor eller ett förfarande enligt vilket köparen kan annullera en order av produkter senare än 30 dagar före den överenskomna leveranstidpunkten. Europeiska kommissionen har fäst uppmärksamhet vid att enligt direktivet om otillbörliga handelsmetoder är det förbjudet att annullera en order också med så kort varsel att leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor. Enligt artikel 3.1 b i direktivet om otillbörliga handelsmetoder ska medlemsstaterna förbjuda otillbörliga handelsmetoder om en köpare annullerar sina order av jordbruks- och livsmedelsprodukter som är färskvaror med så kort varsel att leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor; ett varsel på mindre än 30 dagar ska alltid anses vara ett sådant kort varsel. I Finland har denna bestämmelse implementerats i den gällande 2 b § delvis så att annullering är förbjudet 30 dagar innan och delvis så att bestämmelsen inte är begränsad till färskvaror. Bestämmelsen ska dock även gälla situationer där annulleringen sker tidigare än med 30 dagars varsel, om leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor.

I 2 d § finns bestämmelser om noggrannare specificerade betalningar som är förbjudna att betala köparen. Europeiska kommissionen har konstaterat att bestämmelsen inte omfattar betalning till en annan part än köparen. Frågan är kopplad till artikel 3.2 b i direktivet om otillbörliga handelsmetoder. Enligt artikeln ska medlemsstaterna förbjuda otillbörliga handelsmetoder om leverantören krävs på betalning som ett villkor för att dennes jordbruks- och livsmedelsprodukter lagras, skyltas med eller listas, eller för att tillhandahålla sådana produkter på marknaden. Frågan anknyter också till skäl 26 i ingressen till direktivet om otillbörliga handelsmetoder, enligt vilken: ”Kostnaderna för att lagra, skylta med eller lista jordbruks- och livsmedelsprodukter, eller för att tillhandahålla sådana produkter på marknaden, bärs normalt av köparen. Därför bör det enligt detta direktiv vara förbjudet att av leverantören kräva betalning, antingen till köparen eller till en tredje part, för sådana tjänster, såvida inte betalningen har överenskommit klart och otvetydigt vid ingåendet av leveransavtalet eller i ett efterföljande avtal mellan köparen och leverantören. När sådan betalning har överenskommit bör den vara grundad på objektiva och rimliga uppskattningar.”

Således är det motiverat att precisera bestämmelserna i ifrågavarande 2 b och 2 d § på det sätt som Europeiska kommissionen föreslår.

Dessutom föreslås en precisering av ikraftträdandebestämmelsen i en tidigare lag om ändring av livsmedelsmarknadslagen, eftersom bestämmelsen i nuläget lämnar öppet när gällande varuleveransavtal ska vara ändrade så att de motsvarar de nya bestämmelserna.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att säkerställa livsmedelsmarknadsombudsmannens tillräckliga rätt till information. Detta ger livsmedelsmarknadsombudsmannen bättre förutsättningar än för närvarande att genomföra ombudsmannens uppgifter att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden och identifiera och förhindra praxis som strider mot god affärssed, vilket å

sin sida leder till att trygga ställningen för de aktörer som har den svagaste ställningen i livsmedelskedjan.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om ändring av livsmedelsmarknadslagen, en lag om ändring av ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av lagen om livsmedelsmarknadslagen och en lag om ändring av 39 § i konkurrenslagen.

Livsmedelsmarknadsombudsmannens uppgift är att övervaka att de krav och förbud som föreskrivs i livsmedelsmarknadslagen iakttas i handeln med jordbruks- och livsmedelsprodukter. Till uppgifterna hör också att bevaka marknaden och att förbättra livsmedelsmarknadens funktion. Ombudsmannens rätt till information begränsas dock i nuläget endast till tillsyn över överträdelser av kraven och förbuden. För att ombudsmannen effektivare än för närvarande också ska kunna genomföra uppgifterna som hör samman med att bevaka marknaden och förbättra funktionen föreslås att denna rätt till information utvidgas att också omfatta information som gäller dessa ärenden. Samtidigt utvidgas rätten till information till att omfatta upphandlande enheter som omfattas av lagens tillämpningsområde. Därtill förbättras möjligheterna till informationsutbyte om livsmedelsmarknaden mellan livsmedelsmarknadsombudsmannen och Konkurrens- och konsumentverket.

Av ovan nämnda skäl ändras livsmedelsmarknadslagens 13 § om uppgiftsskyldighet så att den också omfattar uppgifter med koppling till att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed. Denna 13 § ändras dessutom så att den också omfattar rätt till uppgifter från upphandlande enheter. Detta är baserat på behovet att övervaka livsmedelshandel som sker genom offentlig upphandling.

Livsmedelsmarknadslagen 13 b § om informationsutbytet mellan myndigheter preciseras så att livsmedelsmarknadsombudsmannen har möjligt att av Konkurrens- och konsumentverket också få sådana uppgifter som inte direkt hänför sig till ombudsmannens tillsynsuppgifter utan till att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed. I samband med detta säkerställs att Konkurrens- och konsumentverket har tillräckliga befogenheter att på eget initiativ överlämna dessa uppgifter. Detta förutsätter att 39 § i konkurrenslagen ändras så att i den föreskrivs om utlämnande av uppgifter också till livsmedelsmarknadsombudsmannen.

I propositionen beaktas också det behov av att precisera livsmedelsmarknadslagen som framkommit då lagen tillämpats. Behovet gäller precisering av bestämmelserna i livsmedelsmarknadslagen om annullering av order och förbjudna betalningar så att bestämmelserna uppfyller de krav som de är baserade på, det vill säga direktivet om otillbörliga handelsmetoder. Dessutom föreslås en precisering av ikraftträdandebestämmelsen i en tidigare lag om ändring av livsmedelsmarknadslagen.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

I fortsättningen har livsmedelsmarknadsombudsmannen möjlighet att få information om livsmedelshandeln och avtal inom den samt om avtal i anslutning till förfaranden också i sådana situationer som inte direkt omfattas av ombudsmannens tillsynsuppgifter eller hänför till misstanke om överträdelse av de krav och förbud som avses i lagen. Mera omfattande rätt till information än i nuläget ger bättre förutsättningar att bevaka marknaden utveckling och gör det

enklare att upptäcka otillbörliga handelsmetoder. Detta främjar livsmedelsmarknadens funktion och förbättrar ställningen för de aktörer som har den svagaste ställningen i handeln med jordbruks- och livsmedelsprodukter.

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

4.2.1.1 Konsekvenser för aktörerna då rätten till information ändras

Den föreslagna bättre möjligheten för livsmedelsmarknadsombudsmannen att få information om *aktörer inom livsmedelsbranschen* kan som utgångspunkt gälla aktörer som omfattas av livsmedelsmarknadslagen. Lagen tillämpas på företag som köper jordbruksprodukter och livsmedel vars årliga omsättning är minst 2 miljoner euro. Enskilda detaljhandelsaffärer som ingår i en koncernstruktur, som en stor dagligvarukedja, överskrider denna gräns eftersom omsättningen fastställs enligt hela koncernens omsättning. I Finland finns uppskattningsvis ungefär 3 200 företag som omfattas av bestämmelserna i livsmedelsmarknadslagen. Ungefär 200 av dessa är partiaffärer inom livsmedelsbranschen. De aktörer som omfattas av lagen beskrivs närmare i regeringens proposition RP 199/2020 rd. Den föreslagna utvidgade rätten till information gäller i främsta hand dessa aktörer och upphandlande enheter.

De två största dagligvaruhandelsgrupperna i Finland är i en sådan dominerande marknadsställning som avses i 4 § i konkurrenslagen. Den starka förhandlingsställning som de detaljhandelsaffärer som hör till dessa grupper har som köpare grundar sig på affärsgruppens stora marknadsandel och till exempel koncernens gemensamma ramavtalsmodeller. Även den finländska livsmedelsindustrin är inom vissa produktionsområden synnerligen koncentrerad och köparen har en stark förhandlingsställning i förhållande till producenterna. Den största delen av producenterna säljer sin produktion till industrin, en mindre andel direkt till parti- eller detaljhandeln. I bevakningen av marknaden och handelsmetoderna bör beaktas att i livsmedelskedjan är i synnerhet partihandeln och livsmedelsindustrin, liksom andelslagen, både köpare och säljare av produkter. Med tanke på förhandlingskraften har producenterna den svagaste ställningen i kedjan och då förhandlingskraften är i obalans ökar risken för otillbörliga handelsmetoder.

Livsmedelsombudsmannen har i fortsättningen möjlighet att få information om till exempel avtalstyper som används, inköps- och försäljningspriser, inköps- och försäljningsmängder eller kostnadsstrukturen. Med dessa uppgifter är det möjligt för ombudsmannen att på eget initiativ utreda till exempel hur private label-produkter, inhemska varumärkesprodukter eller importprodukter prissätts för en motsvarande produktgrupp och hur vinsterna från dem fördelas mellan olika aktörer. På detta sätt förbättras, i förhållande till nuläget, livsmedelsmarknadsombudsmannens möjligheter att bedöma marknaden funktion. Med detta informationsunderlag har ombudsmannen också bättre förutsättningarna att identifiera otillbörliga handelsmetoder, ingripa i lagstridiga villkor och förfaringsätt och förbättra ställningen för en försäljare i svagare ställning.

Effektivare möjligheter för myndigheterna att utöva tillsyn bedöms leda till att de viktigaste villkoren i högre grad tas med i avtalen, förbättra att lagstiftningen om handelsmetoder iakttas och öka förtroendet och samarbetet mellan parterna i livsmedelskedjan. Med ökat förtroende och minskade risker i anslutning till motpartens beteende är det möjligt att de små aktörernas investeringsförutsättningar ökar, vilket gör den finländska livsmedelskedjan mera konkurrenskraftig. Å andra sidan leder förslaget till en bättre ställning för merparten av de näringsidkare som iakttar god affärssed i och med minskade otillbörliga konkurrensfördelar för de näringsidkare som bryter mot bestämmelserna.

En utvidgad rätt till information för myndigheten kan öka den administrativa bördan för de aktörer som tar emot begäran om uppgifter. Denna konsekvens bedöms dock som liten, eftersom begäran om uppgifter inte är kontinuerlig utan grundar sig på prövning från fall till fall. Det kan antas att begäran om uppgifter riktar sig till vissa detaljer i marknadens funktion, som till exempel handeln med private label-produkter. Vad gäller behovet av rätt till information ska också beaktas att i Finland förs omfattande statistik som redan nu ger en förhållandevis bra bild åtminstone till vissa delar av situationen inom livsmedelskedjan. Denna statistikföring utvecklas också kontinuerligt.

Att utvidga livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt till information i förhållande till nuläget så att den också omfattar upphandlande enheter effektiverar möjligheterna att bättre än nu övervaka att också den offentliga upphandlingen uppfyller kraven i lagen.

Offentliga upphandling av livsmedel och måltidstjänster görs av kommunerna, samkommunerna, staten och församlingarna. Offentliga livsmedels-, inkvarterings- och förplägnadstjänster upphandlas på flera olika sätt. Kommunerna gör upphandlingar direkt eller via anknutna enheter i bolagsform. Samkommunerna är självständiga aktörer som i sista hand finansieras av de kommuner som är delägare i dem. Leijona Catering, som är helt statsägt, står för mer än två tredjedelar av upphandlingarna. Till följd av att välfärdsområdena bildades har statens roll som finansierare av upphandling av livsmedels-, inkvarterings- och förplägnadstjänster ökat.

Aktörerna i livsmedelskedjan har krävt större flexibilitet i de offentliga aktörernas konkurrensutsättningar och avtal. Kravet har framför allt gällt att möjligheten till prisjusteringar ska förbättras i upphandlingskontrakt inom den offentliga sektorn. För att kartlägga den nuvarande situationen beställde jord- och skogsbruksministeriet en [utredning](#) av Naturresursinstitutet och Reimu Econ Oy om avtalsstrukturerna och avtalsvillkoren samt om användningen av kostnadsindex vid offentlig livsmedelsupphandling. Under arbetet kartlades bland annat de metoder som används vid offentliga livsmedelsupphandlingar för att reagera på prisförändringar och de konsekvenser som dessa prisförändringar har för offentliga livsmedelupphandlingar. Enligt utredningen varierar villkoren för prishöjning avsevärt mellan avtalen. Vanligast är att priserna justeras en gång om året utifrån de kostnadsökningar som leverantören anger. Priserna höjdes också på sådana sätt som avviker från avtalsvillkoren. I utredningen rekommenderas att man ökar marknadsinformationen om offentliga livsmedelsupphandlingar och upphandlingar av måltidstjänster och stärker förmedlingen av marknadssignaler genom noggrannare anvisningar för marknadsdialogen samt genom att utveckla statistikföringen av marknadsinformation inom livsmedelsbranschen.

Enligt nämnda utredning står de offentliga upphandlingarna för cirka fyra procent av livsmedelsmarknaden i Finland. Konsumtionsutgifterna för livsmedel och alkoholfria drycker uppgick 2022 till sammanlagt 15,8 miljarder euro. För restaurang-, kafé- och andra måltidstjänster användes sammanlagt 4,5 miljarder euro, då konsumtionsutgifterna för alkoholdrycker inte beaktas. Det totala värdet av offentlig upphandling av livsmedel och måltidstjänster 2022 var sammanlagt 934 miljoner euro. Enligt utredningen har konkurrensen minskat i offentliga livsmedelsupphandlingar och upphandlingarna har i allt större utsträckning koncentrerats till partiaffärerna. Upphandlingslagens stränga krav och komplexitet med tanke på dem som genomför konkurrensutsättningen och potentiella varuleverantörer bidrar till detta.

Upphandlingsbolaget Hansel, som ägs av staten och kommunerna tillsammans, har fått en större roll i den offentliga upphandlingen av livsmedel och måltidstjänster. Hansel genomförde den senaste livsmedelsupphandlingen hösten 2023. Det fyraåriga ramavtalets värde under avtalsperioden är sammanlagt 405 miljoner euro. I Finland finns det fyra partiaffärer som i helhet kan

delta i de största konkurrensutsättningar av offentliga upphandlingar inom livsmedelsbranschen. Sådana konkurrensutsättningar är till exempel ramavtalet som Hansel konkurrensutsätter samt upphandlingar som görs av Leijona Catering.

Utlämnandet av uppgifter kan medföra en administrativ börda för upphandlande aktörer. Konsekvenserna av detta bedöms dock vara små. I enlighet med det som konstaterats ovan riktas bördan till tämligen stora aktörer som bedöms ha tillräckliga resurser för att lämna de uppgifter som behövs. En mer omfattande rätt än i nuläget att få information från upphandlande aktörer ger bättre förutsättningar att följa utvecklingen på marknaden och gör det enklare att upptäcka otillbörliga handelsmetoder även i dessa varuleveranser, som har en synnerligen betydande volym. Detta främjar konkurrensneutraliteten på marknaden.

Ett mer omfattande *myndighetssamarbete* mellan livsmedelsmarknadsombudsmannen och Konkurrens- och konsumentverket än för närvarande leder på längre sikt till fördelar som förbättrar hela livsmedelskedjans funktion. Möjligheten att få information av en annan myndighet som bevakar marknaden effektiviserar bevakningen och förebygger missbruk när risken för att åka fast ökar. Även den administrativa bördan för företagen kan minska när samma information begärs av endast en myndighet.

4.2.1.2 Konsekvenser av preciseringen av förbuden och kraven för aktörerna inom livsmedelskedjan

Det föreslås också att det i lagen redan föreskrivna förbudet mot annullering av order också gäller en situation där leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor. Det har bedömts att de allmänna lagar som avses i 4 § i livsmedelsmarknadslagen kunde ha tillämpats på annullering av en order inom oskäligt kort tid och att det redan med stöd av de nuvarande bestämmelserna kunde ha tolkats som förbudet att betala vissa avgifter till tredje part i stället för till köparen. De föreslagna preciseringarna motsvarar Europeiska kommissionens syn på kraven i direktivet om otillbörliga handelsmetoder och säkerställer på så sätt att de nationella bestämmelserna noggrannare än för närvarande motsvarar EU-lagstiftningen. De förbättrar också aktörernas möjligheter att bedöma förfarandenas lagenlighet och att vid behov föra ärendet till livsmedelsmarknadsombudsmannen för bedömning. Således förtydligar de rättsläget och förbättrar rättsskyddet.

Förbudet mot annullering av order också tidigare än den i lagen redan fastställda tidsfristen på 30 dagar förbättrar leverantörens ställning. Detta kan bli aktuellt till exempel för produkter som har en relativt lång produktionstid och en kort försäljningssäsong. En sådan produkt kan till exempel vara färskpotatis eller vissa högtidsrelaterade säsong produkter som har en kort försäljningsperiod. Ombudsmannen kan vid behov ge närmare anvisningar, vilket ombudsmannen också till exempel i fråga om betalningstider har gjort under den senaste tiden.

Bestämmelsen om förbjudna betalningar, enligt vilken köparen inte utan särskilt avtal får kräva en avgift för lagring, skyltning med eller listning, eller tillhandahållande på marknaden, preciseras så att förbudet också gäller betalning till tredje part. Bestämmelsen förtydligar rättsläget och säkerställer att förbudet inte kan kringgå genom att erlagga en förbjuden betalning till en tredje part i stället för till varuleverantören.

Preciseringarna i ikraftträdande bestämmelsen för vissa bestämmelser är till sin natur författningstekniska. De förtydligar rättsläget och förbättrar rättsskyddet för en avtalspart i en svagare ställning. En precisering av övergångsbestämmelsen i den gällande lagen förutsätter att betalningstiderna i de avtal som används vid varuleveranser ändras så att de motsvarar lagens gällande bestämmelser inom den föreslagna tidsfristen. Enligt uppgifter från aktörerna tillämpas

ännu långvariga avtal som fortfarande har betalningstider enligt den tidigare gällande lagstiftningen, men det är inte möjligt att uppskatta avtalens antal. En ändring av dessa avtal så att de motsvarar gällande bestämmelser förkortar också betalningstiderna för de varuleveranser som omfattas av dem. Detta leder till att betalningstiderna motsvarar de nuvarande bestämmelserna och att jämlikheten mellan aktörerna förbättras.

4.2.2 Den offentliga ekonomin och konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Att begära uppgifter och analysera uppgifter på basis av de nya rätterna till information ökar i viss mån arbetsbördan vid livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå. Begäran om uppgifter är dock verksamhet som övervägs från fall till fall och bedömningen är att den kan genomföras med livsmedelsmarknadsombudsmannens befintliga resurser.

Den ändring som föreslås i konkurrenslagen förtydligar Konkurrens- och konsumentverkets möjligheter att på eget initiativ lämna ut uppgifter till livsmedelsmarknadsombudsmannen. Detta kan ge livsmedelsmarknadsombudsmannen information om fenomen i marknadens funktion och om eventuella oegentligheter som gör att ombudsmannen kan rikta sin verksamhet.

Ombudsmannens utvidgade möjligheter att få uppgifter om avtalsförhållandena för livsmedel effektiviserar identifieringen av de eventuella överträdelser som avses i livsmedelsmarknadslagen och valet av inspektionsobjekt. Ett mer omfattande myndighetssamarbete än tidigare kan på längre sikt leda till fördelar som förbättrar hela livsmedelskedjans funktion. Samtidigt effektiviserar myndigheternas resursanvändning. Samarbetet kring informationsutbyte med Konkurrens- och konsumentverket är verksamhet som övervägs från fall till fall och bedömningen är att den kan genomföras med livsmedelsmarknadsombudsmannens befintliga resurser.

Också i Maka-rapporten hänvisas till ett tätare samarbete mellan livsmedelsmarknadsombudsmannen och Konkurrens- och konsumentverkets konsekvensbedömningsenhet för analys av uppgifter. De föreslagna bestämmelserna om informationsutbytet mellan dessa myndigheter möjliggör också ett mer permanent samarbete av denna typ. Avsikten är att i fortsättningen kartlägga möjligheterna till gemensamma forsknings- och utredningsprojekt.

Livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå har inte föreslagits tilläggsfinansiering för att bevaka marknaden eller för samarbetet med Konkurrens- och konsumentverket. I ärendet har beaktats att marknadsanalys redan nu genomförs vid Konkurrens- och konsumentverkets konsekvensbedömningsenhet. Det har ansetts ändamålsenligt att Konkurrens- och konsumentverkets befintliga resurser i fortsättningen även används till att analysera information som är till nytta för livsmedelsmarknadsombudsmannens verksamhet. På så sätt utförs inte överlappande arbete vid olika ämbetsverk. I ärendet har man också beaktat att livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå är liten och att det kunde vara mer motiverat att använda byråns resurser för tillsyn än för en mer allmän bevakning av marknaden. Som en följd av synergifördelarna riktas alltså begränsade resurser till utredningar som görs av Konkurrens- och konsumentverkets och som har särskild betydelse för livsmedelsmarknaden. Av dessa orsaker har det ansetts motiverat att en eventuell tilläggsresurs allokeras till Konkurrens- och konsumentverket.

Jord- och skogsbruksministeriet har för 2024–2026 beviljat Konkurrens- och konsumentverket anslag för en utredning av centrala frågor som framkommit om livsmedelskedjans funktion. Konkurrens- och konsumentverket har för avsikt att utreda prismarginalerna för aktörerna i kedjan och kostnadsförskjutningarna från en nivå i kedjan till en annan samt orsakerna bakom dessa. Syftet är i synnerhet att reda ut hur handelns egna märken påverkar kedjans funktion. En annan viktig forskningsfråga är producentorganisationernas situation i Finland och deras möjligheter på den finländska marknaden. Utredningen delas in i flera fortsatta delar. I dessa strävar

man efter att ge förklaringar till de aktuella observationerna och målet är att ta fram politiska rekommendationer för att effektivisera livsmedelskedjans verksamhet.

4.2.3 Landsbygdssäkring och andra konsekvenser

En bättre tillgång till information om livsmedelsmarknaden och hur den fungerar förbättrar ställningen i prisförhandlingarna för aktörer inom livsmedelsbranschen i svagare ställning. I praktiken är dessa jordbruksföretag samt små och medelstora livsmedelsföretag. Granskat utifrån den kommunbaserade klassificeringen av stads- och landsbygdsområden låg 77 procent av gårdarna (2022) och 45 procent av fabrikerna för livsmedelsförädling (2020) på landsbygden. Således har propositionen indirekta positiva konsekvenser även för landsbygdsområdena och lönsamheten för primärproduktionen, vilket är utgångspunkten för försörjningsberedskapen.

Propositionen bedöms inte ha några miljökonsekvenser eller andra konsekvenser.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Myndighetens rätt att få information ska grunda sig på lag och kan därför inte genomföras på andra sätt. Även bestämmelserna om annullering av order och förbjudna betalningar förutsätter uttryckligen att de aktuella bestämmelserna i livsmedelsmarknadslagen preciseras, eftersom Europeiska kommissionen har ansett att den allmänna lagstiftningen i anslutning till detta inte är tillräcklig.

Livsmedelsmarknadens funktion förbättras förutom genom denna proposition genom följande åtgärder. För det första ska primärproducenternas förhandlingsposition i enlighet med regeringsprogrammet förbättras genom att statistik som beskriver kostnaderna i de olika delarna av livsmedelskedjan görs allmänt tillgänglig och genom att främja att kostnadsindex införs mellan parterna. Samma omständigheter har också hänvisats till i tidigare nämnda riksdagens kläm.

I anslutning till detta har jord- och skogsbruksministeriet tillsammans med Naturresursinstitutet och Statistikcentralen utrett utvecklingen av statistikföringen av livsmedelskedjan för att skapa en bättre, mer aktuell och öppen lägesbild. *Statistikcentralen och Naturresursinstitutet samlar in och publicerar statistik* med stöd av statistiklagen (280/2004) och lagen om mat- och naturresursstatistik (562/2014). Under ledning av jord- och skogsbruksministeriet har man fört diskussioner med intressentgrupperna om behoven av att utveckla statistikföringen och tillgången till information inom livsmedelssektorn och försökt hitta de bästa sätten att utveckla en öppen statistikföring som beskriver kostnaderna för olika delar av livsmedelskedjan. Detta har gjorts i syfte att göra marknaden mera öppen och förbättra primärproducenternas förhandlingsposition. I första hand utreds om statistikmyndigheterna redan inom ramen för den nuvarande lagstiftningen, med de yttre villkor som konkurrenslagstiftningen ställer, har möjlighet att samla in och offentliggöra mer detaljerade uppgifter än i nuläget. Detta förutsätter mycket exakta riktlinjer för vilka uppgifter som behöver samlas in och publiceras och av vem. I detta skede är det oklart om en mer omfattande datainsamling och publicering förutsätter författningsändringar.

Reinu Econ har på uppdrag av aktörerna i kedjan utarbetat ett förslag om utveckling av *ett datarum för livsmedelskedjan* till Naturresursinstitutet. Tanken med datarummet är att på ett och samma ställe samla information om livsmedelskedjan som olika aktörer i dagsläget samlar in och skaffar, så att den är tillgänglig för alla aktörer.

Naturresursinstitutet har på uppdrag av jord- och skogsbruksministeriet rett ut utarbetandet av kostnadsindex för olika produktionsgrenar. Indexen kan användas som utlösare av prisförhandlingar i leveransavtalen för livsmedel. Enligt utredningen om indexen, nedan [indexutredningen](#), anses att index som används automatiskt eller lagstadgade index inte är ändamålsenligt. Därför har en lagstiftning om indexen inte ansetts vara motiverad. I indexutredningen rekommenderas att index som beskriver ändringar på marknaden i fortsättningen granskas som en del av förhandlingarna mellan aktörerna i livsmedelskedjan eller som en del av avtalsvillkoren. Detta bidrar till att förbättra producentens ställning i avtalsförhandlingarna och att undvika ändrande produktionskostnader i livsmedelskedjan.

I utarbetandet av kostnadsindexen är det möjligt att använda sig av de *marknadsmarginaler som Naturresursinstitutet har tagit fram* och som visar hur variationer i priserna på jordbruksprodukter och insatsvaror inverkar på producenternas marginaler. Marginaler har tagits fram för griskötts-, smågris-, broiler-, ägg-, mjölk- och nötköttproduktionen. Också trädgårdsnäringen, åkerväxtproduktionen och frilandsodlingen är sektorer som har nytta av att marginaler tas fram. Naturresursinstitutet har ombetts ge en preliminär genomförandeplan och en kostnads kalkyl för fortsatt utveckling av marknadsmarginaler för livsmedelsbranschen. Utvecklingsarbetet kan genomföras under 2024. Efter att de nya marknadsmarginalbaserade indexen har utvecklats ska deras funktion testas i praktiken. Utifrån erfarenheter från användarna kan man sedan dra slutsatser om användningen av indexen i prisjusteringsförhandlingarna och som prishöjningsvillkor i avtalen.

Konkurrens- och konsumentverket utreder förändringar i *marginalerna* mellan aktörerna i kedjan under kraftiga prisförändringar och om det förekommer något exceptionellt när priserna överförs från en nivå till nästa i kedjan. Samtidigt granskas *faktorer som försvårar anpassningen när förhållandena förändras*. Dessutom finansierar jord- och skogsbruksministeriet (Makera) en [undersökning om matkedjans funktion och värdebildning, Ruokaketjun toimivuus ja arvonmuodostus, som genomförs av Pellervon taloustutkimus PTT, Naturresursinstitutet och Reinu Econ](#). Undersökningen ser bland annat på hur chockartade situationer inverkar på livsmedelsmarknaden och penningflödets fördelning i livsmedelskedjan.

Bland åtgärderna på en mer allmän nivå kan man ännu notera projektet [MMM042:00/2023](#) som utgår från regeringsprogrammet. Syftet är att utarbeta *en långsiktig strategi för den finländska livsmedelsproduktionen*. I projektet fastställs målbilden för livsmedelsproduktionen och tillväxtprogrammet för livsmedelsbranschen, med avsikt att öka livsmedelsexporten. Strategin och tillväxtprogrammet samt de åtgärder som förutsätts i Maka-rapporten bereds vid jord- och skogsbruksministeriet i samarbete med arbets- och näringsministeriet, finansministeriet, miljöministeriet, social- och hälsovårdsministeriet samt utrikesministeriet.

Utarbetandet av dessa utredningar och genomförandet av åtgärderna i anslutning till dem pågår fortfarande. Eventuella behov av lagstiftning som följer av utredningarna och åtgärderna kan beaktas i senare regeringspropositioner.

Upphandlingslagen som nämns i regeringsprogrammet hör i statsrådet till arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde. Arbets- och näringsministeriet har tillsatt [ett projekt](#) för att bedöma behovet av att ändra upphandlingslagstiftningen. Även konkurrenslagen som nämns i regeringsprogrammet och riksdagens kläm hör till arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde. Det föreslås att upphandlingslagen ändras i samband med den proposition som nu är under behandling.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmetoder i utlandet

I de föreslagna bestämmelserna är det i stor utsträckning fråga om att precisera och utvidga gällande bestämmelser om god affärssed i livsmedelskedjan. Praxis och lagstiftning i andra länder har beskrivits i tidigare förarbeten till livsmedelsmarknadslagen, särskilt i propositionen om genomförande av direktivet om otillbörliga handelsmetoder (RP 199/2020 rd). Vad gäller det nu föreslagna informationsutbytet mellan myndigheterna kan man konstatera att tillsynen enligt direktivet om otillbörliga handelsmetoder i en stor del av medlemsländerna ankommer på konkurrensmyndigheterna och att det därför inte finns något motsvarande behov av att överföra information mellan myndigheterna.

6 Remissvar

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid jord- och skogsbruksministeriet. I samband med beredningen av propositionen ordnades möjlighet för Livsmedelsmarknadsombudsmanen, arbets- och näringsministeriet och Konkurrens- och konsumentverket samt centrala representerar för aktörerna i livsmedelskedjan, det vill säga Finlands Dagligvaruhandel rf, Livsmedelsindustriförbundet rf, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry och Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund r.f. att framföra synpunkter på projektplanen och utkastet till propositionen samt på andra frågor som anknyter till ärendet. I propositionen beaktas de framförda kommentarerna, som i synnerhet gällde preciseringen av bestämmelserna om uppgiftsskyldigheten samt vissa detaljer i anslutning till motiveringarna.

[Propositionen var ute på remiss ...]

7 Specialmotivering

1. Lag om ändring av livsmedelsmarknadslagen

2 b §. Annullering av en order. Till paragrafen fogas en bestämmelse om förbud mot annullering av en order. Bestämmelsen kompletterar det redan gällande förbudet mot annullering av en order av produkter senare än 30 dagar före den överenskomna leveranstidpunkten. Enligt den föreslagna bestämmelsen är annullering förbjuden också i situationer där annulleringen sker tidigare än med 30 dagars varsel om leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor.

Den föreslagna bestämmelsen är baserad på artikel 3.1 b i direktivet om otillbörliga handelsmetoder, enligt vilken ”medlemsstaterna ska förbjuda otillbörliga handelsmetoder om en köpare annullerar sina order av jordbruks- och livsmedelsprodukter som är färskvaror med så kort varsel att leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor; ett varsel på mindre än 30 dagar ska alltid anses vara ett sådant kort varsel.” Tillämpningen av bestämmelsen är baserad på prövning från fall till fall. Bestämmelsen kan tillämpas till exempel på returnering av lättfördärliga färskvaror, såsom sallader, frilandsgronsaker eller trädgårdsprodukter, i en situation där leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor. Bestämmelsen kan också tillämpas i situationer där produkterna till exempel till sin karaktär eller mängd är sådana att det inte rimligen går att hitta en alternativ köpare eller användning av produkterna. Detta kan bli aktuellt till exempel för produkter som har en relativt lång produktionstid och en kort försäljningssäsong. En sådan produkt kan till exempel vara färskpotatis eller vissa högtidsrelaterade säsongprodukter som har en kort försäljningsperiod.

2 d §. Förbjudna betalningar. Till paragrafen fogas ett nytt 4 mom. I momentet görs en precisering om att förbjudna betalningar enligt 2 mom. 1 punkten i den aktuella paragrafen också gäller i lagen avsedda betalningar för leverans av produkter som betalats till andra parter än till produkternas säljare. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att förbudet mot vissa betalningar inte kan kringgås genom att avtala om att vissa betalningar, till exempel avgifter för skyltning med eller listning av produkter, betalas till en tredje part. Den gällande bestämmelsen beaktar inte uttryckligen dessa tredje parter och därför föreslås att bestämmelsen preciseras. Eftersom dessa vissa betalningar hänför sig till leveransavtalet mellan leverantören och köparen, ansvarar köparen också för att de betalningar som hänför sig till leveransavtalet är förenliga med kraven.

Frågan är kopplad till artikel 3.2 b i direktivet om otillbörliga handelsmetoder. Enligt artikeln ska medlemsstaterna förbjuda otillbörliga handelsmetoder om leverantören krävs på betalning som ett villkor för att dennes jordbruks- och livsmedelsprodukter lagras, skyltas med eller listas, eller för att tillhandahålla sådana produkter på marknaden. Bestämmelsen preciseras i skäl 26 i ingressen till direktivet om otillbörliga handelsmetoder, enligt vilken ”Kostnaderna för att lagra, skylta med eller lista jordbruks- och livsmedelsprodukter, eller för att tillhandahålla sådana produkter på marknaden, bärs normalt av köparen.” Därför bör det enligt detta direktiv vara förbjudet att av leverantören kräva betalning, antingen till köparen eller till en tredje part, för sådana tjänster, såvida inte betalningen har överenskommit klart och otvetydigt vid ingåendet av leveransavtalet eller i ett efterföljande avtal mellan köparen och leverantören. När sådan betalning har överenskommit bör den vara grundad på objektiva och rimliga uppskattningar.” Det är således fråga om en precisering av den nationella lagstiftningen enligt tolkningsanvisningen för det aktuella skälet i ingressen.

13 §. Uppgiftsskyldighet. Det föreslås att bestämmelsen om uppgiftsskyldighet kompletteras så att den också omfattar upphandlande enheter, om vilka det föreskrivs i 5 § i lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016). Upphandlande enheter är till exempel kommuner som skaffar livsmedel för skolbespisning i skolorna.

Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras tekniskt genom att det delas in i två moment. I det nya 1 mom. avskiljs till egna punkter dels den nya uppgiftsskyldigheten som hänför sig till ombudsmannens uppgifter enligt 5 § och dels uppgiftsskyldigheten som anknyter till tillsyn till separata punkter. Det senare förblir i sak oförändrat.

För närvarande omfattar rätten till information endast uppgifter som enligt 7 § i lagen hänför sig till livsmedelsmarknadsombudsmannens tillsynsuppgifter. Enligt bestämmelsen i 1 punkten i det föreslagna momentet har livsmedelsmarknadsombudsmannen också rätt att få sådana uppgifter eller handlingar som enligt 5 § är nödvändiga för att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed. Syftet är att övervaka förbättringen av livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed särskilt i frågor som är av avsevärd betydelse för en fungerande livsmedelskedja eller där det mera allmänt kan antas förekomma avsevärda problem.

Uppgiftsskyldigheten kan gälla mer allmänna uppgifter som är av betydelse för bevakning av marknaden. Uppgifter som gäller förbättring av livsmedelsmarknadens funktion eller bevakning av marknaden kan vara till exempel uppgifter om inköps- och försäljningspriser, inköps- och försäljningsmängder eller kostnadsstrukturen. Med dessa uppgifter är det möjligt för ombudsmannen att på eget initiativ utreda till exempel hur private label-, inhemska varumärkes- eller importprodukter prissätts för en motsvarande produktgrupp och hur vinsterna från dem fördelas mellan olika aktörer. De föreslagna bestämmelserna förbättrar livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt till information om marknadens funktion, vilket gör det möjligt att effektivare

ingripa i problempunkter och ge rekommendationer om dem. En mer omfattande rätt till information än för närvarande, som inte är bunden till överträdelse av enskilda krav eller förbud, ger bättre möjligheter än i nuläget att på förhand konstatera och förhindra praxis som strider mot god affärssed. I övrigt motsvarar bestämmelsen nuläget.

I paragrafens 2 mom. preciseras att begäran om uppgifter ska vara exakta och noggrant avgränsade och att den inte får gälla uppgifter som finns tillgängliga i offentlig statistik eller hos andra myndigheter. Detta styr verksamheten i en riktning som undviker onödig administrativ börda. Ombudsmannens begäran om uppgifter gäller således i princip inte information som man vet att innehas av en annan nationell myndighet och som ombudsmannen har tillgång till med hänsyn till bestämmelserna om informationsutbyte mellan myndigheterna. Begäran om uppgifter ska inte heller gälla information som finns tillgänglig i den offentliga statistiken. Till övriga delar motsvarar momentet bestämmelserna i det gällande 1 mom., med undantaget att bestämmelserna också gäller en upphandlande enhet. Paragrafens nuvarande 2 mom. blir till 3 mom. och motsvarar den nuvarande.

13 b §. Informationsutbytet mellan myndigheter. Bestämmelsen i 1 mom. ändras så att rätten att få uppgifter av den myndighet som avses i 2 mom. utöver de uppgifter som hänför sig till den tillsyn som avses i 7 § även omfattar de uppgifter som är nödvändiga för att enligt 5 § förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed. Sådana uppgifter kan till exempel vara uppgifter om priser, kvantiteter eller prismarginaler i anslutning till den mer allmänna utvecklingen av marknaden. Uppgifterna kan också gälla till exempel vilka typer av avtal som används i livsmedelshandeln.

En mer omfattande rätt till information än för närvarande, som inte är bunden till överträdelse av enskilda krav eller förbud, ger bättre möjligheter än i nuläget att på förhand konstatera och förhindra praxis som strider mot god affärssed. Det är i synnerhet motiverat att få information från Konkurrens- och konsumentverket, i och med att verket genomför marknadsanalyser inom olika sektorer och därför kan ha information som är nödvändig för livsmedelsmarknadsombudsmannen.

Den bestämmelse om utlämnande av uppgifter som avses i paragrafens 2 mom. 1 punkten utvidgas så att Livsmedelsmarknadsombudsmannen, trots sekretessbestämmelserna, på eget initiativ om det är nödvändigt för att utreda marknadsförhållandena kan lämna ut också en sådan uppgift eller handling till Konkurrens- och konsumentverket som ombudsmannen har fått eller upprättat i samband med skötseln av uppgifter enligt denna lag. Detta förbättrar informationsutbytet om marknadsförhållandena mellan myndigheterna och avlägsnar behovet av att samma information begärs av två myndigheter.

2. Lag om ändring av ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av lagen om livsmedelsmarknadslagen

I den föregående ändringen av livsmedelsmarknadslagen (337/2023) ingick ingen skyldighet att ändra gällande avtal så att de motsvarar de nya kraven. I samband med tillämpningen av lagen har det framgått att kraven i den föregående lagändringen inte till alla delar blir tillämpliga, om de grundar sig på de avtal som gällde vid lagens ikraftträdande och dessa avtal är långvariga ramavtal. Det är därför nödvändigt att fastställa en tidsfrist inom vilken giltiga avtal ska anpassas till gällande bestämmelser.

3. Lag om ändring av 39 § i konkurrenslagen

39 §. Informationsutbytet mellan myndigheter. Till paragrafen fogas ett nytt 5 mom. med bestämmelser om Konkurrens- och konsumentverkets rätt att lämna ut uppgifter till livsmedelsmarknadsombudsmannen. Konkurrens- och konsumentverket kan på eget initiativ, trots bestämmelserna om sekretess, till ombudsmannen lämna ut en uppgift eller handling som verket har fått eller upprättat i samband med skötseln av uppgifter enligt konkurrenslagen eller utredning av konkurrensförhållandena, om det är nödvändigt för livsmedelsmarknadsombudsmannen uppgifter enligt 5 § i livsmedelsmarknadslagen att förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden och förhindra praxis som strider mot god affärssed eller livsmedelsmarknadsombudsmannens tillsynsuppgifter enligt 7 § i lagen.

Bestämmelser om Konkurrens- och konsumentverkets rätt att på eget initiativ lämna ut uppgifter och handlingar till vissa nationella myndigheter för vissa ändamål tas in i 39 § 1 mom., som det föreslås att ändras. Det föreslagna nya 5 mom. skiljer sig från 1 mom. bland annat så att det i föreslagna 5 mom. uttryckligen nämns också de uppgifter som Konkurrens- och konsumentverket fått i samband med utredning av konkurrensförhållanden. Därtill ska utlämnande av ämbetsverkets uppgifter på eget initiativ till ombudsmannen bindas till nödvändighetskriteriet, eftersom det inte är möjligt att exakt specificera allt informationsinnehåll.

I praktiken kan uppgifterna i synnerhet vara sådana uppgifter som avses i konkurrenslagens 33 § om skyldighet att lämna upplysningar och som erhållits för utredning av konkurrensförhållandena. Uppgifterna kan också vara av betydelse för livsmedelsmarknadsombudsmannen för förbättrandet av livsmedelsmarknadens funktion, bevakning av marknaden eller förhindrandet av praxis som strider mot god affärssed. Det är framför allt fråga om mer allmänna uppgifter om marknadsstrukturen som kan konstateras på en mer allmän nivå och som uppstår som ett resultat av den analys av uppgifter som genomförs vid Konkurrens- och konsumentverket. Det kan dock förekomma uppgifter om enskilda aktörer som betraktas som affärshemligheter, varför det är nödvändigt att föreskriva om utlämnande av uppgifter trots bestämmelserna om sekretess.

I momentet föreskrivs också att rätten att lämna ut uppgifter och handlingar inte gäller uppgifter som avses i 39 § 3 mom. i konkurrenslagen. I momentet i fråga föreskrivs om sådana handlingar och uppgifter som näringsidkaren lämnat in till Konkurrens- och konsumentverket för att från verket ansöka om befrielse från påföljdsavgift enligt konkurrenslagen eller nedsättning av påföljdsavgiften i kartellfall (s.k. leniency). De uppgifter och handlingar som lämnats till ämbetsverket för ansökan om leniency faller således utanför rätten att lämna ut uppgifter på motsvarande sätt som vid utlämnande av uppgifter och handlingar med stöd av 1 mom. Dessutom föreskrivs på motsvarande sätt som i 4 mom. att informationsutbytet kan genomföras med hjälp av en teknisk anslutning eller på annat sätt i elektronisk form.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I propositionen föreslås inga ändringar av bestämmelser som är på lägre nivå än lag

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 januari 2025.

10 Verkställande och uppföljning

Avsikten är att följa upp verkställandet och funktionen av bestämmelserna i lagen efter att bestämmelserna har trätt i kraft. Bedömningen i anslutning till detta kan göras till exempel i samband med livsmedelsmarknadsombudsmannens årsberättelser.

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Samband med andra propositioner

Propositionen har inga samband med andra propositioner.

11.2 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen har inget samband med budgetpropositionen.

12 Förhållande till grundlagen och behandlingsordning

Förbud mot viss avtalspraxis samt näringsfrihet

I propositionen föreslås en precisering av de gällande bestämmelserna om förutsättningarna för annullering av en order i 2 b § och förbjudna betalningar i 2 d § i livsmedelsmarknadslagen. Förbuden är av betydelse med avseende på det i 15 § i grundlagen tryggade egendomsskyddet och den i 18 § i grundlagen skyddade näringsfriheten. Enligt 15 § i grundlagen är vars och ens egendom tryggad. Avtalsfriheten tryggas inte uttryckligen i grundlagen, men den skyddas genom bestämmelsen om egendomsskyddet (RP 309/1993 rd, GrUU 15/2004 rd, GrUU 33/1998 rd). På inskränkningar i egendomsskyddet tillämpas de allmänna förutsättningarna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna, det vill säga bestämmelserna ska vara exakta och kraven godtagbara och proportionella med tanke på inskränkningarna (GrUU28/2012 rd, GrUU 32/2010 rd, GrUU 20/2010 rd, GrUU 6/2010 rd och GrUU 21/1996 rd). Vidare kan inte genom vanlig lag stadgas om inskränkning av kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet. (GrUB 25/1994)

De gällande bestämmelsernas förhållande till grundlagen och de grundläggande fri- och rättigheterna har bedömts i deras förarbeten (RP 199/2020 rd). Kravet på exakthet har beaktats i formuleringarna i de föreslagna lagändringarna. De ingriper inte i kärnområdet av de grundläggande fri- eller rättigheterna. Kraven på att inskränkningarna är godtagbara och proportionella har i förslagen beaktats på följande sätt:

Inskränkningar som sammanhänger med 15 § i grundlagen ska basera sig på ett med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna godtagbart syfte (GrUU 30/2016 rd). Utgångspunkten för preciseringen av de gällande bestämmelserna om avtalspraxis i 2 b och 2 d § är reglering av avtalsvillkor som blir oskäligen svaga för en svagare avtalspart (GrUU 28/2012 rd). Vardera avtalsparten ska i princip ansvara för de risker som hänför sig till dess företagsverksamhet. Risker eller kostnader ska dock inte ogrundat eller oskäligt överföras på den andra parten. Till exempel enligt den bestämmelse som föreslås för 2 b § är det förbjudet att annullera en order med så kort varsel att leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något annat sätt att få avsättning på marknaden eller användning av dessa varor. Utgångspunkten är alltså att en aktör med bättre riskbärkraft inte överför risken till en svagare avtalspart.

De föreslagna förbud som gäller avtalspraxis som anses strida mot god affärssed tryggar avtalsfriheten och egendomsskyddet för den svagare avtalsparten. Grundlagsutskottet har i sin praxis beaktat skyddet för den svagare parten när bestämmelser ses över (GrUU 07/2005 rd och GrUU 74/2018 rd). Grundlagsutskottet har särskilt i fråga om konkurrenslagstiftningen bedömt bestämmelser som syftar till att främja effektiv konkurrens (GrUU 40/2010 rd). Grundlagsutskottet har ansett att lagstiftaren i princip har ett större spelrum med hänsyn till egendomsskyddet när skyldigheterna gäller juridiska personer med stor förmögenhetsmassa än när bestämmelserna har mycket omedelbara effekter för de fysiska personerna bakom den juridiska personen

(GrUU 10/2007 rd, GrUU 32/2004 rd och GrUU 34/2000 rd). Bestämmelserna som föreslås gäller myndigheter och företag vars omsättning är minst två miljoner euro och som köper produkter av företag som är mindre än dem. Med tanke på den struktur livsmedelskedjan har i Finland är de köpare som bestämmelserna gäller och som bedriver handel inom livsmedelskedjan i huvudsak betydligt större aktörer än detta.

I förslaget ingår också en bestämmelse som förpliktar till att tillämpa bestämmelserna i den föregående ändringen av livsmedelsmarknadslagen (337/2023) även på avtal som har ingåtts före nämnda lagändring. I samband med tillämpningen av lagen har det framgått att kraven på betalningstid som föreskrivs i den föregående lagändringen inte blir tillämpliga om de grundar sig på de avtal som gällde vid lagens ikraftträdande och dessa avtal är långvariga ramavtal. Därför föreslås att det för att enhetliga kraven fastställs en tidsfrist inom vilken gällande avtal ska anpassas till gällande bestämmelser. Ärendet är av betydelse med tanke på egendomsskyddet och avtalsförhållandenas varaktighet. Egendomsskyddet enligt grundlagen tryggar även avtalsförhållandenas bestående karaktär, men förbudet mot att retroaktivt ingripa i avtalsförhållanden har inte tolkats som en absolut regel i grundlagsutskottets praxis (GrUU 42/2006 rd, s. 4/I, GrUU 63/2002 rd, s. 2/II och GrUU 37/1998 rd, s. 2/I). Avtalsfriheten och avtalens beständighet är kopplade till skyddet för parternas berättigade förväntningar (se t.ex. GrUU 42/2006 rd, s. 4/I, GrUU 21/2004 rd, s. 3/I, och GrUU 33/2002 rd, s. 3/I). Grundlagsutskottet har i sin praxis ansett att skyddet för berättigade förväntningar omfattar rätten att lita på att lagstiftningen om de rättigheter och skyldigheter som är viktiga för avtalsförhållandet består och att denna typ av frågor inte kan regleras på ett sätt som i oskäligt hög grad försämrar parternas rättsliga ställning (GrUU 42/2006 rd, s. 4/I och GrUU 21/2004 rd, s. 3/I). Propositionen har inte ansetts oskälig på detta sätt, särskilt med beaktande av att bestämmelserna har varit i kraft sedan den 1 maj 2023 och avsikten är att skydda den svagare parten, som inte kan åberopa de lagstadgade rättigheterna i alla fall, särskilt i fråga om betalningstidernas längd. Med beaktande av grundlagsutskottets utlåtandep Praxis har den föreslagna retroaktiva regleringen inte ansetts vara problematisk (GrUU 5/2002 rd, s. 2/II).

Rätt till uppgifter och informationsutbyte

Enligt 5 § i livsmedelsmarknadslagen ska livsmedelsmarknadsombudsmannen förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden och förhindra praxis som strider mot god affärs sed. För närvarande har ombudsmannen dock inte rätt att få information i anslutning till detta, utan uppgiftsskyldigheten enligt 13 § begränsar sig till ombudsmannens tillsynsuppgifter enligt 7 §. Den nuvarande rätten att få information i samband med tillsynsuppgifterna omfattar inte heller uttryckligen tillgång till information från myndigheter som skaffar livsmedel genom of-fentlig upphandling. De gällande bestämmelsernas förhållande till grundlagen har bedömts i deras förarbeten (RP 199/2020 rd).

Utgångspunkten i livsmedelsmarknadslagen är att skydda den svagare avtalsparten, som inte alltid har en sådan ställning att den realistiskt sett kan kräva skäliga avtalsvillkor av den andra avtalsparten. För att livsmedelsmarknadsombudsmannen ska ha möjlighet att bedöma avtalsförhållandenas skälighet, ska ombudsmannen ha tillräcklig rätt till information för att bevaka marknaden på en mer allmän nivå. I fråga om innehållet i avtal som tillämpas i enskilda avtalsförhållanden inom livsmedelskedjan ska ombudsmannen ha tillräcklig rätt till information även i en situation där det inte har framkommit skäl att misstänka överträdelser av de krav eller förbud som avses i lagen. Av dessa orsaker föreslås i propositionen att livsmedelsmarknadsombudsmannens rätt att få information utvidgas till att utöver tillsynsuppgifterna även omfatta ombudsmannens uppgifter inom bevakning av marknaden och förhindrande av praxis som strider mot god affärs sed. Samtidigt preciseras att rätten att få information också omfattar myndigheter vid upphandling av produkter som omfattas av lagens tillämpningsområde.

Till livsmedelsmarknadslagens 13 b § om informationsutbytet mellan myndigheter fogas dessutom en bestämmelse enligt vilken livsmedelsmarknadsombudsmannen och en tjänsteman som är anställd vid ombudsmannens byrå trots sekretessbestämmelserna har rätt att av de myndigheter som avses i 2 mom. och av andra som sköter offentliga uppdrag avgiftsfritt få uppgifter som är nödvändiga för att enligt 5 § förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed. I praktiken är rätt till information från i synnerhet Konkurrens- och konsumentverket till nytta.

Samtidigt föreslås en bestämmelse i 39 § i konkurrenslagen med stöd av vilken Konkurrens- och konsumentverket på eget initiativ kan lämna ut uppgifter till livsmedelsmarknadsombudsmannen. Detta förtydligar Konkurrens- och konsumentverkets rätt att även på eget initiativ lämna uppgifter till livsmedelsmarknadsombudsmannen i situationer där uppgifterna är nödvändiga för skötseln av ombudsmannens lagstadgade uppgifter.

Livsmedelsmarknadsombudsmannen har enligt nämnda förslag rätt att få information trots bestämmelserna om sekretess. De uppgifter som omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter kan vara sekretessbelagda affärshemligheter som avses i 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Grundlagsutskottet har ansett att rätten till information, som går före sekretessbestämmelserna, i sista hand går ut på att den myndighet som är berättigad till informationen i och med sina egna behov åsidosätter de grunder och intressen som är skyddade med hjälp av den sekretess som gäller myndigheten som innehar informationen. Ju mer generella bestämmelserna om rätt till information är, desto större är risken att sådana intressen kan åsidosättas per automatik.

Grundlagsutskottets bedömningar av bestämmelser om myndigheters rätt att trots sekretessbestämmelserna få och lämna ut uppgifter har i allmänhet gjorts med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter, som föreskrivs i 10 § 1 mom. i grundlagen. Då har särskilt fästs uppmärksamhet dels vid vad och vem rätten att få uppgifter gäller och dels vid hur rätten är kopplad till nödvändighetskriteriet.

Grundlagsutskottet har särskilt lyft fram hur handlingars offentlighet enligt 12 § 2 mom. i grundlagen förhåller sig till skyddet för privatlivet och personuppgifter (se t.ex. GrUU 73/2018 rd, GrUU 43/1998 rd, s. 2/II och GrUU 60/2017 rd, s. 3) Utskottet har ansett att exempelvis sekretess för känsliga uppgifter kan ses som nödvändigt för att skydda privatlivet i enlighet med 10 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 39/2009 rd, s. 2/I). Främjande av en annan grundläggande rättighet är ett tvingande skäl som ger möjlighet att separat i lag begränsa myndighetshandlingars offentlighet enligt 12 § 2 mom. i grundlagen (GrUU 2/2008 rd, s. 2, GrUU 40/2005 rd, s. 2/II).

I propositionen har man också strävat efter att beakta kraven på regleringens proportionalitet samt ändamålsbundenheten och uppgifternas karaktär (bl.a. GrUU 29/2016 rd) som framgår av grundlagsutskottets utlåtandep Praxis. Som ovan konstaterats riktas begäran om uppgifter i regel till myndigheter och företag med en omsättning på över 2 miljoner euro. I praktiken är större aktörer inom livsmedelskedjan sådana näringsidkare som har betydelse för den bevakning av livsmedelsmarknaden som hör till livsmedelsmarknadsombudsmannens uppgifter. Detta beror å ena sidan på att livsmedelsmarknaden i Finland är mycket centraliserad och å andra sidan på att utgångspunkten för livsmedelsmarknadslagen är att skydda den mindre parten i avtalen om livsmedelshandel, det vill säga säljaren, i förhållande till den större köparen. Således riktas rätten till information till näringsidkare av rätt stor storleksklass.

Privatpersoner är inte föremål för begäran om uppgifter. Livsmedelsmarknadsombudsmannen behöver inte personuppgifter, utan information om avtalstyperna och de villkor som används i

dem då syftet är att på ett mer allmänt plan följa förändringarna i livsmedelshandeln och marknadsstrukturen. Detta förbättrar livsmedelsmarknadsombudsmannens tillgång till information om marknadens funktion och gör det möjligt att effektivare ingripa i problempunkter och ge rekommendationer om dem. Det är dock möjligt att uppgifterna och handlingarna i fråga också kan innehålla personuppgifter, om till exempel föremålet för begäran om uppgifter är avtal av vilka framgår namnet på en person som handlar för näringsidkarens räkning. Även om syftet med rätten till information eller föremålet för den reglering som föreslås inte är personuppgifter, har propositionen vägt utifrån grundlagsutskottets utlåtandep Praxis om behandlingen av personuppgifter. Behandlingen av personuppgifter omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Grundlagsutskottets bedömningar av bestämmelser om myndigheters rätt att trots sekretessbestämmelserna få och lämna ut uppgifter har i allmänhet gjorts med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter, som föreskrivs i 10 § 1 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om lagstiftning som kompletterar EU:s allmänna dataskyddsförordning (GrUU 14/2018 rd) konstaterat att dataskyddsförordningens detaljerade bestämmelser, som tolkas och tillämpas i enlighet med de rättigheter som garanteras i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, överlag utgör en tillräcklig rättslig grund även med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen. Korrekt tolkade och tillämpade motsvarar bestämmelserna i dataskyddsförordningen enligt utskottets uppfattning också den nivå på skyddet för personuppgifter som bestäms utifrån Europakonventionen. Behandlingen av information av allmänt intresse är inte problematisk med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 3/2004 rd, s. 2/II). På motsvarande sätt är grunderna för de föreslagna bestämmelserna om sekundär användning för undervisning, informationsledning och myndigheternas planering och utredningar godtagbara med hänsyn till 10 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 1/2018 rd).

Med avseende på 10 § 1 mom. i grundlagen räcker det enligt grundlagsutskottets utlåtandep Praxis i princip med att bestämmelserna uppfyller kraven i EU:s allmänna dataskyddsförordning. Enligt utskottet bör skyddet för personuppgifter i första hand tillgodoses utifrån den nämnda förordningen och den allmänna lagstiftningen på nationell nivå. Lagstiftaren bör alltså vara restriktiv när det gäller att införa nationell speciallagstiftning. Sådan lagstiftning bör vara avgränsad till ramen för det nationella handlingsutrymme som dataskyddsförordningen medger (GrUU 14/2018 rd). Den allmänna dataskyddsförordningen innehåller bestämmelser om de allmänna förutsättningarna och principerna för behandling av personuppgifter, om den registrerades rättigheter, övervakning och t.ex. informationssäkerhet (se bland annat GrUU 15/2018 rd). I kapitel II i förordningen föreskrivs det i detalj om de allmänna principer för behandling av personuppgifter som alltid ska iaktas när personuppgifter behandlas inom förordningens tillämpningsområde. Grundlagsutskottet har betonat att den allmänna dataskyddsförordningen är direkt tillämplig.

Enligt artikel 5.1 b om principer för behandling av personuppgifter ska uppgifter samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Livsmedelsmarknadslagens 5, 7 och 8 § samt 13 och 13 b § om uppgiftsskyldighet och informationsutbyte har ansetts uppfylla detta krav på ändamålsbundenhet.

Enligt artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av personuppgifter laglig om behandlingen gäller att fullgöra en rättslig förpliktelse, och enligt artikel 6.1 e är behandlingen laglig om den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Enligt artikel 6.2 i den allmänna data-

skyddsförordningen får medlemsstaterna behålla eller införa mer specifika bestämmelser. I artikel 6.3 i den allmänna dataskyddsförordningen fastställs det att syftet med behandlingen i dessa fall ska vara nödvändigt för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Dessa krav har ansetts uppfyllas i livsmedelsmarknadslagen och i de ändringar som nu föreslås i den. Det har i förarbetena till livsmedelsmarknadslagen (RP 121/2018 rd) utretts hur den gällande livsmedelsmarknadslagens 13 § förhåller sig till grundlagen och kraven enligt den allmänna dataskyddsförordningen. Dessutom kan det konstateras att det i fråga om personuppgifter som eventuellt hänför sig till de föreslagna bestämmelserna om tillgång till uppgifter inte är fråga om behandling av särskilda kategorier av personuppgifter enligt artikel 9.1 i den allmänna dataskyddsförordningen och därmed inte heller om känsliga uppgifter som har behandlats till exempel i utlåtandena GrUU 38/2016 rd och GrUU 96/2022 rd.

Myndigheternas rätt att få och möjlighet att lämna ut uppgifter kan gälla "behövliga uppgifter" för ett visst syfte, om lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om innehållet däremot inte anges i form av en förteckning, ska det i lagstiftningen ingå ett krav på att "uppgifterna är nödvändiga" för ett visst syfte (se t.ex. GrUU 10/2014 rd, s. 6/I, GrUU 17/2016 rd och GrUU 73/2018 rd). Att rätten att få uppgifter begränsas till nödvändig information i informationsutbytet mellan myndigheter har behandlats i grundlagsutskottets utlåtandep Praxis (t.ex. GrUU 49/2016 rd och GrUU 96/2022 rd). Eftersom det inte är möjligt att föra en förteckning det datainnehåll som är föremål för livsmedelsmarknadsombudsmannens byrås rätt att få information, begränsas den föreslagna rätten till information av näringsidkare och upphandlande enheter med 13 § och informationsutbytet med 13 b § till uppgifter som enligt livsmedelsmarknadslagen är nödvändiga för livsmedelsmarknadsombudsmannens verksamhet. Informationsutbytet är därtill begränsat till de myndigheter som specificeras i livsmedelsmarknadslagen.

Rätten till informationsutbyte mellan Konkurrens- och konsumentverket och livsmedelsmarknadsombudsmannen gäller också sättet att överföra information. Till denna del tillämpas bestämmelserna i informationshanteringslagen. En förutsättning för att tillämpa bestämmelserna är att den myndighet som tar emot uppgifterna har laglig rätt att få informationen. Propositionens centrala innehåll anknyter till att föreskriva om denna rätt.

Rättskyddet för utlämnaren av uppgifter tryggas så att livsmedelsmarknadsombudsmannen i egenskap av myndighet iaktar de allmänna förvaltningslagarna, inklusive bestämmelserna i den allmänna dataskyddsförordningen, när ombudsmannen sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Den som anser att hans eller hennes personuppgifter har behandlats i strid med lag kan inleda ett ärende i enlighet med artikel 77 i den allmänna dataskyddsförordningen genom besvär eller genom att med stöd av förvaltningslagen yrka på att den lagstridiga behandlingen av personuppgifter ska upphöra.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av livsmedelsmarknadslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i livsmedelsmarknadslagen (1121/2018) 2 b §, 13 § och 13 b § 1 mom. samt 2 mom.
1 punkten, sådana de lyder i lag 116/2021, och
fogas till 2 d § ett nytt 4 mom. som följer:

2 b §

Annullering av en order

Köparen får inte tillämpa ett villkor eller ett förfarande enligt vilket köparen kan annullera en order av produkter senare än 30 dagar före den överenskomna leveranstidpunkten. Annullering får inte heller göras med så kort varsel att leverantören inte rimligen kan förväntas hitta något alternativt sätt att sälja eller använda produkterna i fråga.

2 d §

Förbjudna betalningar

Det förbud som avses i 2 mom. 1 punkten gäller även betalningar till andra parter än köpare för de åtgärder som anges i punkten.

13 §

Uppgiftsskyldighet

En näringsidkare eller en i 5 § i lagen om offentlig upphandling och koncession (1387/2016) avsedd upphandlande enhet är trots sekretessbestämmelserna skyldig att på begäran avgiftsfritt lämna livsmedelsmarknadsombudsmannen eller en tjänsteman som är anställd vid ombudsmanens byrå de uppgifter och handlingar som är nödvändiga för

- 1) att enligt 5 § förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed i frågor som är av avsevärd betydelse för en fungerande livsmedelskedja eller där det mera allmänt kan antas förekomma avsevärda problem och

2) att säkerställa iakttagandet av de krav och förbud som avses i 7 §.

Begäranden om uppgifter ska vara exakta och noggrant avgränsade. De får inte gälla uppgifter som finns tillgängliga i offentlig statistik eller hos andra myndigheter. En näringsidkare eller en upphandlande enhet är inte skyldiga att lämna livsmedelsmarknadsombudsmannen uppgifter eller handlingar som innehåller konfidentiell brevväxling mellan en utomstående juridisk rådgivare och dennes klient. När en näringsidkare eller en upphandlande enhet besvarar de frågor som livsmedelsmarknadsombudsmannen ställt kan de inte åläggas att erkänna att de gjort sig skyldiga till ett brott mot denna lag.

Livsmedelsmarknadsombudsmannen kan förena uppgiftsskyldigheten med vite. Bestämmelser om föreläggande och utdömande av vite finns i viteslagen.

13 b §

Informationsutbytet mellan myndigheter

Livsmedelsmarknadsombudsmannen och en tjänsteman som är anställd vid ombudsmannens byrå har trots sekretessbestämmelserna rätt att av de myndigheter som avses i 2 mom. och av andra som sköter offentliga uppdrag avgiftsfritt få uppgifter som är nödvändiga för att enligt 5 § förbättra livsmedelsmarknadens funktion, bevaka marknaden eller förhindra praxis som strider mot god affärssed eller för att det ska kunna utredas om en överträdelse som avses i 2 a–2 h, 3 eller 4 § har ägt rum eller äger rum.

Livsmedelsmarknadsombudsmannen kan på eget initiativ, trots sekretessbestämmelserna, om det är nödvändigt lämna ut en uppgift eller handling som ombudsmannen har fått eller upprättat i samband med skötseln av uppgifter enligt denna lag,

1) till Konkurrens- och konsumentverket för utredning av de konkurrensbegränsningar som avses i 2 och 4 a kap. i konkurrenslagen (948/2011) samt för tillsynen över de företagsförvärv som avses i 4 kap. i den lagen eller för utredning av marknadsförhållandena,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

2.

Lag

om ändring av ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av lagen om livsmedelsmarknadslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till ikraftträdandebestämmelsen i lagen om ändring av livsmedelsmarknadslagen (337/2023) ett nytt 3 mom. som följer:

Leveransavtal som har ingåtts före ikraftträdandet av denna lag ska anpassas till denna lag före den 1 juli 2025.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

3.

Lag

om ändring av 39 § i konkurrenslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 39 § i konkurrenslagen (948/2011) sådan den lyder i lag 721/2019, ett nytt 5 mom.
som följer:

39 §

Informationsutbytet mellan myndigheter

Konkurrens- och konsumentverket kan på eget initiativ, trots bestämmelserna om sekretess, till livsmedelsmarknadsombudsmannen lämna ut en uppgift eller handling som verket har fått eller upprättat i samband med skötseln av uppgifter enligt denna lag, om det är nödvändigt för skötseln av en uppgift enligt 5 eller 7 § i livsmedelsmarknadslagen (1121/2018). Denna rätt gäller inte uppgifter som avses i 3 mom. Informationsutbytet kan genomföras med hjälp av en teknisk anslutning eller på annat sätt i elektronisk form.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den xx 20xx

Statsminister

Förnamn Efternamn

.minister Förnamn Efternamn

Click or tap here to enter text.

Click or tap here to enter text.

*Bilagor
Parallelltexter*